

również stanowi ważny przyczynek do zbudowania integralnej wizji człowieka. Teologia polska otrzymuje znakomite dzieło, którego lektura zapewne zachęci niejednego czytelnika do dalszych naukowych poszukiwań oraz pozwoli zrozumieć, że antropologia jest podstawowym wymiarem całej teologii, zarówno systematycznej jak i praktycznej.

Ks. Grzegorz Kucza

Leksykon teologii pastoralnej, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2006, ss. 945, ISBN 83-7306-293-9.

Terminu teologia pastoralna lub praktyczna używa się w dwojakim znaczeniu. W znaczeniu szerszym używa się go na oznaczenie kilku dyscyplin, z których każda zajmuje się zbawczą działalnością Kościoła. Do tych dyscyplin należą: dydaktyka pastoralna, obejmująca katechetykę i homiletykę, liturgika oraz teologia pastoralna w ścisłym tego słowa znaczeniu. Każda z wymienionych dyscyplin teologii pastoralnej zajmuje się odpowiednim zakresem działalności Kościoła, posiada własny sposób prowadzenia refleksji naukowej oraz własny warsztat metodologiczny. Teologia pastoralna w wąskim znaczeniu, to jedna z wymienionych dyscyplin cząstkowych. Jej przedmiotem jest działalność Kościoła w świecie. W związku z tym, że przedstawiciele różnych kierunków i ujęć tej dyscypliny naukowej akcentują odmienne aspekty działalności zbawczej Kościoła w refleksji teologiczno-pastoralnej (podkreślając albo elementy eklezjologiczne, albo prakseologiczne lub nawet społeczno-polityczne), istnieje wiele i to zróżnicowanych definicji teologii pastoralnej. Nie można jednak podważyć prawdy, iż teologia pastoralna to nauka, która – w świetle Objawienia Bożego i wyników analizy teraźniejszej sytuacji Kościoła – wypracowuje zasady i dyrektywy pastoralne, według których Kościół w aktualnej sytuacji realizuje misję pośrednictwa zbawczego. Dlatego bliskie jest pastoralistom określenie Jana Pawła II, dla którego teologia pastoralna jest

nauką refleksją o codziennym wzrastaniu Kościoła, w mocy Ducha Świętego, w kontekście historii; a więc o Kościele jako „powszechnym sakramencie zbawienia”, jako znaku i żywym narzędziu zbawienia Jezusa Chrystusa, działającym przez słowo, sakramenty i posługę miłości. Teologia pastoralna nie jest tylko umiejętnością, zespołem wskazań, doświadczeń i metod. Ma status pełnoprawnej dyscypliny teologicznej, ponieważ czerpie z wiary zasady i kryteria działalności duszpasterskiej Kościoła w historii [...]. Wśród tych zasad i kryteriów szczególnie ważne miejsce zajmuje ewangeliczne rozeznanie sytuacji społeczno-kulturalnej i kościelnej, w której prowadzona jest działalność duszpasterska (*Pastores dabo vobis*, nr 57).

Zadaniem teologii pastoralnej jest zatem naukowe ukształtowanie samoświadomości aktualnie działającego Kościoła. Bez tej naukowej refleksji Kościoła nad swoją istotą, na bazie teraźniejszej sytuacji, jego działalność nie byłaby skuteczna i przystosowana do aktualnych warunków. Przez wypracowanie zasad, dyrektyw i programów pastoralnych, teologia pastoralna przyczynia się do wytyczania dróg urzeczywistniania się Kościoła dziś i w przyszłości. Dlatego też z teologią pastoralną nieodłącznie związane jest zadanie kształtowania duszpasterzy i apostołów świeckich, oraz przygotowywanie ich do pracy w Kościele. Chodzi o formację teologiczno-pastoralnego sposobu myślenia, o umiejętność oceniania i rozwiązywania konkretnych problemów, jak też sytuacji duszpasterskich w świetle teologicznych zasad. Teologia pastoralna osiągnęła po Soborze Watykańskim II ważny etap rozwoju, gdyż zaistniała potrzeba takiego zrozumienia działalności pastoralnej, która odpowiada tajemnicy Kościoła, na nowo odczytanej na tymże soborze. W tym kontekście inicjatywa wydania w Polsce *Leksykonu teologii pastoralnej* jest ze wszech miar aktualna i pożądana. Dotychczas mieliśmy bowiem leksykon teologiczny tylko w języku niemieckim, wydany w 1972 roku, jako 5 tom *Handbuch der Pastoraltheologie* (Hrsg. F.X. Arnold, K. Rahner u.a.), oraz *Lexikon der Pastoral* (Hrsg. K. Baumgartner, P. Scheuchenpflug, Bd. 1–2, Freiburg 2002), zawierający hasła z zakresu teologii pastoralnej, zamieszczone uprzednio w *Lexikon für Theologie und Kirche* (Hrsg. W. Kasper [u.a.], Bd. 1–11, Freiburg 1993–2001). Dysponowaliśmy też następującymi wydawnictwami włoskojęzycznymi: encyklopedią duszpasterstwa (*Enciclopedia di pastorale*, ed. B. Seveso, L. Pacomio, t. 1–4, Casale Monferrato 1992–1993), słowniki teologii pastoralnej (*Dizionario di pastorale della comunità cristiana*, ed. V. Bo, C. Bonicelli [i in.], Assisi 1980). W języku angielskim godny odnotowania jest międzyreligijny słownik działalności duszpasterskiej *Dictionary of Pastoral Care and Counseling* (ed. J. Rodney Hunter, Nashville 1990).

W języku polskim nie było dotychczas żadnego leksykonu teologii pastoralnej. Wprawdzie wiele haseł z dziedziny tejże teologii można znaleźć w *Encyklopedii Katolickiej* (Lublin, 1970–2004, t. 1–10), a niektóre także w polskich słownikach teologicznych (np. *Katolicyzm od A-Z*, red. Z. Pawlak, Poznań 1982; *Słownik teologiczny*, red. A. Zuberbier, Katowice 1981¹, 1998²) oraz w słownikach teologicznych tłumaczonych na język polski (np. *Mały słownik teologiczny*, red. K. Rahner, H. Vorgrimler, Warszawa 1987¹, 1996²; *Zwięzły słownik teologiczny*, red. G. O'Collins, E.G. Farrugia, Kraków 1993), to jednak hasła te nie zawsze dostatecznie uwzględniają polską perspektywę i specyfikę teologiczno-pastoralną. Wydanie *Leksykonu teologii pastoralnej* jest odpowiedzią na wspomniany brak takiej publikacji.

Leksykon zawiera 406 haseł zestawionych w porządku alfabetycznym, w tym: 257 haseł przedmiotowych, tj. dotyczących teologii pastoralnej i obszaru naukowego ściśle z nią związanego; 126 haseł osobowych i 23 hasła tzw. odsyłaczo-we. Wszystkie one opracowane są na 930 stronach. Ponadto *Leksykon* zawiera

indeks biogramów, indeks haseł tematycznych oraz spis autorów poszczególnych haseł. Treściowo *Leksykon* obejmuje całokształt zagadnień należących do teologii pastoralnej fundamentalnej i szczegółowej. Poszczególne hasła zostały ujęte syntetycznie i wszechstronnie, a niektóre z nich także interdyscyplinarnie. Oczywiście są hasła, które mogłyby być ujęte szerzej lub jeszcze dokładniej merytorycznie, by stało się bardziej oczywiste, że teologia pastoralna jest taką dziedziną nauki, która zajmuje się „Kościołem żywym”. *Leksykon* mógłby być także bogatszy w jeszcze więcej haseł, omawiających np. periodyki i czasopisma pastoralne, jakie ukazują się w Polsce. Z pewnością w kolejnych wydaniach *Leksykonu* zwiększona zostanie liczba haseł, uwzględniających najnowsze okoliczności.

Leksykon teologii pastoralnej został zredagowany przez pracowników naukowych Katedry Teologii Pastoralnej Szczegółowej KUL, pod kierownictwem ks. prof. dra hab. Ryszarda Kamińskiego, przy współpracy ponad 100 pracowników naukowych ze wszystkich prawie ośrodków teologicznych w Polsce. Celem *Leksykonu*, jak czytamy we wstępie, jest

przedstawienie Czytelnikom w miarę wyczerpującej liczby haseł z zakresu teologii pastoralnej fundamentalnej i szczegółowej oraz z pogranicza teologii pastoralnej i innych dyscyplin teologicznych i humanistycznych oraz duszpasterstwa. Opracowane hasła uwzględniają kryteria leksykograficzne oraz polską specyfikę pastoralną (s. 6).

Leksykon jest adresowany nie tylko do teologów pastoralistów, duszpasterzy, katechetów, apostołów świeckich i specjalistów z pokrewnych dyscyplin naukowych. Dzisiaj wielu członków ludu Bożego w Polsce potrzebuje pilnie formacji pastoralnej. Po przełomie społeczno-politycznym, jaki nastąpił u nas w 1989 roku, zaistniała potrzeba spojrzenia z nową odwagą na problemy i zadania duszpasterskie Kościoła w Polsce. W społeczeństwie pluralistycznym potrzebna jest odpowiednia formacja teologiczno-pastoralna duchowieństwa i laikatu, aby skuteczna stała się próba odpowiedzi na wyzwania obecnego czasu. Przekazany polskiemu czytelnikowi *Leksykon teologii pastoralnej* będzie z pewnością bardzo pożytecznym instrumentem w tym niezwykle ważnym dla wzrostu Kościoła dziele, jakim jest formacja pastoralna osób duchownych i laikatu.

Ks. Bogdan Biela